

Eski Türk Edebiyatı Notlar

Eski Türk Edebiyatı

XIII. asırdan sonra Türk cemiyet hayatında çeşitli zümre ve çevrelerin teşekkülü, değişik edebî mahsullerin ortaya çıkmasına sebep olmuştu. Saray, konak, medrese çevrelerinde ve bunlara yakın topluluklarda okumuşlara mahsus yeni bir edebiyat doğmaya başlamıştı. Kaynağını ve örneğini daha çok İran edebiyatından alan, İslâm kültürünün bütün kollarından belenen, Türk ruhunun hususiyetlerini aksettiren ve mahallî çizgileri veren bu edebiyat, 600 yıldan fazla devam etmiş ve canlılığını kaybetmekle beraber günümüze kadar gelmiştir.

Yüksek zümre edebiyatı denen ve asırlar boyunca dil ve muhteva bakımından örnek teşkil ettiği ve okullarda okutulduğu için "klasik" kabul edilen bu edebiyat, umumiyetle Divan edebiyatı ismiyle tanınmıştır. Bu suretle adlandırılmasına sebep, bu edebiyatın daha çok manzum eserlerden meydana gelmesi ve şiir kitaplarına "divan" denmesidir.

Divan şiiri Anadolu'da XIII. asırda Selçuklular zamanında Hoca Dehhânî ile başlamıştır. XIV. asırda Ahmedî, Şeyhoğlu, Ahmed-i Dâî gibi şairlere sahip bulunan bu edebiyatın ilk büyük ustası XV. asırda yaşamış olan Şeyhî'dir. Fatih devrinde Ahmet Paşa ve daha sonra Necâtî'yi yetiştiren Divan şiiri XVI. asırda Zâtî, Bâkî, Hayâlî, Taşlıcalı Yahya, Nev'î, Fuzûlî, Rûhî-i Bağdâdî, Hâkanî, XVII. asırda Şeyhülislâm Yahya, Nef'î, Nâilî, Necâtî, Nev'î-zâde Atâî, Nâbî, Sâbit. XVIII. asırda Nedim, Şeyh Galib, Râgıb Paşa, XIX. asırda Yenişehirli Avni, Ziya Paşa gibi büyük sanatkarların eserleriyle fevkalâde bir gelişme göstermiştir.

İslâm kültürü kaynağından beslenen ve bilhassa başlangıçta İran edebiyatını örnek alan Divan edebiyatımız muhteva itibarıyla çok çeşitli unsurlara dayanmaktadır. Divan edebiyatının iç zenginliğini ve özünü teşkil eden ve bugün onu iyi anlamak için bilinmesi gereken bu eski kültür ve bilgi malzemesi şunlardır :

- 1- Dinî inançlar (âyet ve hadisler)
- 2- İslâmî ilimler (tefsir, kelâm, fıkıh)
- 3- İslâm tarihi
- 4- Tasavvuf ve remizleri
- 5- İran mitolojisi (şahsiyetler ve hâdiseler)
- 6- Peygamber kıssaları, mucizeler, efsaneler, rivayetler
- 7- Tarihi, efsanevi, mitolojik şahsiyetler ve hâdiseler
- 8- Çağın ilimleri (hikmet, kimya, hendese, tıp vs.)
- 9- Türk tarihi ve millî kültür unsurları
- 10- Devrin edebiyat anlayışı ve edebî bilgileri (belâgat)
- 11- Dil malzemesi (deyimler, atasözleri; Arapça ve Farsça kelimeler, şekiller, tamlamalar, birleşik sıfatlar vs.)

İslamiyet'in Kabulüne Kadar Olan Türk Edebiyatı

a) Göktürk Edebiyatı: Türklerde yazılı edebiyat, mevcut bilgilerimize göre, Göktürkler zamanında, 7. yüzyılda başlamıştır. İlk yazılı metinlere bu dönemde rastlanır. Orhun Anıtları, Moğolistan'ın kuzeydoğusunda, Orhun ırmağının eski yatağı ile Koşuaydan Gölü civarındadır. Bu anıtlar, üç yazıttan oluşmuştur:

- Tonyukuk Yazıtı (miladi 720)
- Kültigin Yazıtı (miladi 732)
- Bilge Kağan Yazıtı (miladi 735)

b) Uygur Edebiyatı: Uygurların tarihine bağlı olarak 745-840 arası ve 840'dan sonrası olmak üzere iki bölümde incelenmektedir. Dokuz Oğuzlar olarak da bilinen birinci döneme ait bilinen en önemli anıt, Uygurların 2. Kağan'ı Moyunçar adına dikilendir. On Uygurlar olarak da bilinen ikinci dönem ise oldukça farklıdır. Maniheizm dininin kabulü ile yeni bir alfabe kullanılmaya başlanmıştır.

İslami Dönem Türk Edebiyatı

11. Yüzyıl: İslami Dönem Türk Edebiyatı'na ait ilk eser 11.Yüzyıl'a ait olan 'Kutadgu Bilig'dir. Yusuf Has Hacıp tarafından yazılmış öğretici bir eserdir. Siyaset-nâme niteliğindedir ve 6500 beyitten oluşur. Bu döneme ait diğer bir önemli eser de 'Divânü Lügâtit Türk'tür. Kaşgarlı Mahmut tarafından Araplara Türkçe'yi öğretmek amacıyla yazılmış bir lügâttir. Bu döneme ait önemli bir eser de Edip Ahmet Yükneki'nin öğretici nitelikteki dini kitabı 'Atabetül Hakayık'tır.

12. Yüzyıl: Bu yüzyılın en önemli ismi Hoca Ahmed Yesevi'dir, Türk tasavvuf tarihinin ilk önemli şairidir. Hikmetleriyle büyük ün kazanmıştır. Bu yüzyılın diğer önemli ismi ise Kitab-ı Meryem, Kitab-ı Bakırgen ve Kitab-ı Âhırzaman adlı eserlerin sahibi, aynı zamanda Hoca Ahmed Yesevi'nin öğrencisi olan Hakim Süleyman Ata'dır.

13. Yüzyıl: Bu yüzyılda Anadolu'da edebiyat üçe ayrılır.

- 1- Divan Edebiyatı (Yüksek Zümre Edebiyatı)
- 2- Tasavvuf Edebiyatı
- 3- Halk Edebiyatı

A) İSLÂMIYET ÖNCESİ TÜRK EDEBİYATI

Türkler, yerleşik hayata geçmeden önce atlı-göçebe medeniyeti denilen bir medeniyet tarzı içinde yaşamaktaydı. Adından da anlaşılacağı gibi, bu medeniyet tarzında atın önemli bir yeri vardır. At, ehil hayvanlar içinde en hızlısıdır. Türkler, ehlileştirdikleri atlarla akıncılık yapmışlar, çiftçilikle uğraşan kavimler üzerinde üstünlük sağlamışlardır. Divânü Lûgati't-Türk'te yer alan "Kuş kanadı ile Türk atı ile." ata sözü, atın Türklerin hayatında oynadığı rolü çok güzel anlatır.

At, eski Türklerde binek hayvanı olması yanında aynı zamanda yiyecek, içecek ve giyecek kaynağı olmuştur. Bu ihtiyaçlarını karşılamak için at sürüleri besleyen Türkler, yaylak ve kışlak hayatı yaşamak zorunda kalmışlardır.

Türkler, geçimlerini sağlamak için akıncılığı bir meslek hâline getirmişlerdir. Akıncılığın en önemli iki silâhı ok ve yaydır. Bunları kullanmakta çok usta olan Türkler, akıncılık dışında avcılık ile bu maharetlerini geliştiriyorlardı. Sonuç olarak atçılık, avcılık ve akıncılık, atlı-göçebe medeniyetinin temelini oluşturuyordu. Bu hayat tarzı, kuvvetli, cesaretli avcı ve akıncı tipini gerekli kılıyordu. Türk destanlarındaki kahramanlar, bu medeniyetin hayat anlayışını ve ideal insan tipini temsil ederler. Destan kahramanlarının hayatlarına hâkim olan ve şahsiyetlerini şekillendiren, bu medeniyet tarzının temel değerleridir. İslâmiyet öncesindeki edebî eserleri değerlendirirken, toplumun bu özelliklerini göz önünde bulundurmak gerekmektedir.

Genel Özellikleri

- a) İslâmiyet öncesindeki Türk edebiyatı yabancı etkilerden uzak bir edebiyattır.
- b) Dil, saf Türkçe olup, yabancı kelime yok denecek kadar azdır.
- c) Edebiyat, atlı göçebe hayatının özelliklerini yansıtır.
- d) Eserler, genellikle anonimdir; pek azının sahipleri bilinmektedir.
- e) Eserlerin tamamında milletin ortak duygu ve düşünceleri hâkimdir.
- f) Nazım birimi genellikle dörtlüktür. Dörtlülüklerin kafiye şeması aaab şeklindedir.
- g) Şiirde hece vezni ve daha çok yarım kafiye kullanılmıştır.

- h) En eski eserlerde bile işlenmiş bir dil ve edebî üslûp görülür. Bu durum, bilinenlerden daha eski metinlerin olduğunu düşündürmektedir.
- i) Yiğitlik, yurt ve tabiat sevgisi, büyüklere saygı, işlenen başlıca temalardır.

B) GEÇİŞ DÖNEMİ ÖZELLİKLERİ

Türkler X. yüzyılda İslâmiyeti kabul ettikten sonra Türk dili ve edebiyatında değişiklikler görülür. İslâmî devir Türk edebiyatının ilk ürünleri XI ve XII. yüzyıllarda ortaya çıkar. Bunlardan ilki, Karahanlı Devleti zamanında Hakaniye Türkçesi ile yazılmış olan Yusuf Has Hâcib'in Kutadgu Bilig'idir. Aynı yüzyılda yazılmış bulunan Kâşgarlı Mahmut'un Divânü Lûgati't-Türk'ü de İslâmî devir Türk edebiyatının ilk ürünlerindendir. Bu eserler arasına XIII. yüzyılın başında Yükneklî Edip Ahmet'in kaleme aldığı Atabetü'l-Hakâyık'ı da katmak gerekir.

XII. yüzyılda Orta Asya'da Ahmet Yesevî ve Hakim Süleyman Ata, dinî-tasavvufî halk şiirinin ilk güzel örneklerini vermişlerdir.

İlk İslâmî eserlerin meydana getirildiği bu yüzyıllarda edebiyatın her alanında bir ikilik bulunmaktadır. Bu da, geçiş döneminin bir özelliğidir.

Genel Özellikleri

- a) Türk edebiyatı bu yüzyıllarda bir geçiş dönemi yaşar. Bir yandan, eski edebiyat anlayışı sürdürülürken, öbür yandan yeni medeniyetin edebiyat anlayışına uygun eserler verilir.
- b) Dilde Arapça ve Farsça kelimeler görülür.
- c) Uygur alfabesi yanında, Arap alfabesi de kullanılır.
- d) Şiirlerde, hem millî nazım birimi olan dörtlük, hem de yeni şiirin nazım birimi olan beyit kullanılmıştır.
- e) Hece vezni ile birlikte aruz veznine yer verilmiştir.

C) HALK EDEBİYATI

- a) Âşık edebiyatı şiir ağırlıklı bir edebiyattır.
- b) Âşık veya saz şairi denilen sanatçılar tarafından daima müzik eşliğinde söylenir.
- c) Âşıklar, bu edebiyatın mensur kısmını oluşturan halk hikâyelerinin oluşumu, gelişimi ve aktarılmasında da önemli rol oynarlar.
- d) Şiirde nazım birimi dörtlüktür.
- e) Koşma, semâî gibi nazım şekilleri ile güzelleme, koçaklama, ağıt ve taşlama türlerinde şiirler yazılmıştır.
- f) Yaygın olarak hece ölçüsü kullanılmıştır.
- g) Klâsik edebiyatın etkisiyle, aruz ölçüsü ve beyitlerden oluşan divan, kalenderî gibi nazım şekilleri de kullanılmıştır.
- h) Âşık edebiyatı doğaçlamaya (irtical) dayanır. Âşıklar, eserlerini bir ön hazırlık olmaksızın, doğrudan sözlü olarak meydana getirirler.
- i) Söylendikleri, yaşatıldıkları devir ve çevrenin yaygın Türkçesi kullanılmış

DİVAN EDEBİYATI NAZIM BİÇİMLERİ

Eski Türk edebiyatında kullanılan nazım şekillerini kafiye düzeni ve mısra sayıları bakımından 3 bölümde incelemek mümkün:

Beyitlerle Oluşanlar: Gazel, Kaside, Mesnevi, Müstezat, Kıt'a

Dörtlüklerle Oluşanlar: Rubai, Tuyuğ

Bentlerle Oluşanlar: Murabba, Şarkı, Muhammes, Terkib-i bent, Terci-i bent

A) BEYİTLERLE KURULAN NAZIM BİÇİMLERİ

1. GAZEL

- ◆ En az beş en fazla on beş beyitten oluşan, en yaygın lirik şiir türüdür.

- ❖ Aruzun her kalıbıyla yazılabilir.
- ❖ Âşk, şarap, ayrılık, hasret, zamandan yakınma, felsefi - didaktik düşünceler, din ve tasavvuf gibi konular bu nazım biçimiyle ele alınır.
- ❖ Uyak düzeni "aa, ba, ca, da, ..."biçimindedir.
- ❖ İlk beytine "matla", ikinci beytine "hüsn-i matla"; son beytine "makta" veya "taç beyit", ondan bir öncekine de "hüsn-i makta" denir.
- ❖ En güzel beytine "beyt-ül gazel" denir.
- ❖ Şairin adı veya mahlası son beyitte geçer.
- ❖ Gazeller redifleriyle adlandırılır.
- ❖ Konu bakımından Halk şiirindeki koşmaya benzer.
- ❖ Gazellerde genellikle her beyit farklı konudan söz eder. Konu birliği yoktur.
- ❖ Konu birliği görülen gazellere "yek-ahenk gazel" denir. Bütün beyitleri aynı güzellikte olan gazellere "yek-avaz gazel" denir.
- ❖ Dize ortalarında iç uyaklı olan ve dörtlük haline getirilebilen gazellere "musammat gazel" denir.

Örnek:

Bu hüsnile o/ bi - vefa / şöret-me'ab-ı şivedir.

Hakka ki gün mihr-i semâ / âli-cenâb-ı şivedir.

Meyden midir bu haleti / hep nâz ü fitne adeti

Çeşm-i siyâh-ı afeti / mest-i harâb-ı şivedir. (Danîş)

- ❖ Felsefi düşüncelerin dile getirildiği gazellere "hikemi gazel" adı verilir.

- ❖ Divan şiirinde en ünlü gazel şairleri şunlardır: "Fuzuli, Nâbi, Nedim, Baki, Naili"

2. KASİDE

- ❖ En az otuz üç, en fazla doksan dokuz beyitten oluşan kaside din ve devlet büyüklerini övmek ya da yermek amacıyla yazılan şiirlerdir.

- ❖ Aruzun değişik kalıplarıyla yazılır.

- ❖ Uyak düzeni gazele benzer: "aa / ba / ca / da / ea"

- ❖ Gazelde olduğu gibi ilk beyte "matla", son beyte "makta", en güzel beyte "beyt-ül kasid", şairin adı veya mahlasının geçtiği beyte "taç beyit" denir.

- ❖ Kasideler adını rediflerinden, uyaklarındaki son ünsüzden veya nesib bölümündeki tasvirlerden alır.

- ❖ En ünlü kaside şairleri şunlardır: "Nefi, Nedim, Fuzuli, Baki..."

Kasidenin Bölümleri:

Nesib - Teşbib: Bu bölümde kasideyle ilgisi olmayan tasvirler yapılır (yaz, taş, saray, bahar, bahçe...).

Girizgâh: Asıl konuya giriş bölümüdür. Bir veya birkaç beyitten oluşur.

Methiye: Allah'ın, peygamberin, padişahın veya önde gelen kişilerin övüldüğü bölümdür.

Fahriye: Şairin kendini övdüğü bölümdür.

Tegazzül: Kasidenin ölçüsüne uygun olarak araya sıkıştırılan gazeldir.

Dua: Bu bölümde kasidenin sunulduğu kişiye sağlık ve zenginlik dlenir.

Not: "Fahriye" ve "tegazzül" her kasidede bulunmayabilir.

Konularına Göre Kasideler:

Tevhid: Allah'ın birliğini, varlığını anlatan kasidelerdir.

Münacaat: Allah'a yakarışı dile getiren kasidelerdir.

Naat: Peygamberi öven kasidelerdir.

Medhiye: Devrin önde gelen kişilerini; din ve devlet adamlarını öven kasidelerdir.

Hicviye: Devrin yöneticilerini yermek için yazılan kasidelerdir.

Mersiye: Önemli birinin ölümünden duyulan acıyı dile getiren kasidelerdir.

Cülûsiyye: Padişahın tahta oturması münasebetiyle yazılan kasidelerdir.

Sûriyye: Düğün ya da sünnet gibi şenlikleri ele alan kasidelerdir.

Bunların dışında kasidelere, kasidenin nesib bölümünde bahar tasviri yapılmışsa bahariye, kış tasviri yapılmışsa şitâiyye, yaz tasviri yapılmışsa sayfiyye, atların tasviri yapılmışsa rahşiyye, bayram tasviri yapılmışsa lydiyye gibi adlar verilir.

3. MÜSTEZAT

- ❖ Artmış, çoğalmış demektir. Gazelin her dizesine, kullanılan ölçüye uymak koşuluyla bir kısa dize eklenerek oluşturulan nazım biçimidir.
- ❖ Kısa dizelere "ziyade" adı verilir.
- ❖ Kısa ve uzun dizeler arasında anlam ilişkisi vardır.
- ❖ Uzun dizeler kendi aralarında, kısa dizeler de kendi aralarında uyaklanır.

Örnek:

Çihre-i zibâsı anun gülşen-i cândur
Halk-ı cihâna
Mâ'i ridâsı sanasın âb-ı revândur
Bâğ-ı cinâna
Mutrib-i devrân ile cânânun elinden
Nây gibi ben
Nâle vü feryâd iderin hayli zamandur
Kevn ü mekâna (Taşlıcalı Yahya)

4. KİT'A

- ❖ Parça, bölüm anlamı taşır.
- ❖ Aruzun her kalıbıyla yazılabilir.
- ❖ En az 2 en fazla 12 beyitten oluşur.
- ❖ Dört beyitten fazla olan kıt'alara "kıta-ı kebire" denir.
- ❖ Uyak düzeni xa/xa/xa/xa... şeklindedir.
- ❖ Genellikle "matla" ve "makta" beyti yoktur.

Örnek:

İlm kesbiyle pâye-i rıf'at
Arzû-yı muhal imiş ancak
İşk imiş her ne var âlemde
İlm bir kîyl ü kâl imiş ancak (Fuzûli)

5. MESNEVİ

- ❖ Fars edebiyatından alınan bir nazım biçimidir.
- ❖ Her beyit kendi arasında uyaklıdır. "aa / bb / cc / dd..."
- ❖ Divan edebiyatının en uzun nazım biçimidir. Hikâye ve romanın işlevini görür.
- ❖ Aruzun kısa kalıplarıyla yazılır.
- ❖ Aşk, tasavvuf, kahramanlık, savaş gibi konuları işler.
- ❖ Beyitler arasında anlamca bir bütünlük vardır.
- ❖ Bir şairin beş mesneviden oluşan eserler bütününe "hamse" denir. Edebiyatımızda "Ali Şir Nevai, Taşlıcalı Yahya, Nevizade Atayi" hamse sahibi şairlerdir.
- ❖ Edebiyatımızda ilk mesnevi Yusuf Has Hacıp'in "Kutadgu Bilig" adlı eseridir. Eser, aruzun kullanıldığı ilk eserdir.

Türk Edebiyatının Önemli Mesnevileri:

- ❖ Kutadgu Bilig (Yusuf Has Hacıp)
- ❖ İskendername (Ahmedi)
- ❖ Vesilet-ün Necat (Süleyman Çelebi)
- ❖ Harnâme (Şeyhi)
- ❖ Leyla vü Mecnun (Fuzuli)
- ❖ Hüsrev-ü Şirin (Şeyhi)
- ❖ Hüsn-ü Aşk (Şeyh Galip)
- ❖ Mantık-ut Tayr (Gülşehri)
- ❖ Hayriyye (Nabî)

B) DÖRTLÜKLERLE KURULAN NAZIM BİÇİMLERİ

1. RUBAİ

- ❖ İran (Fars) edebiyatından alınmış, tek dörtlükten oluşan bir nazım biçimidir.
- ❖ Kendine özgü aruz kalıplarıyla yazılır. (Bunların sayısı 24 kadardır.)
- ❖ Düşüncelerin özlü bir biçimde anlatılması temeline dayalı nazım biçimidir.

- ❖ Genellikle felsefi konular, öğüt, aşk, şarap, din, tasavvuf konuları işlenir.
- ❖ Uyak düzeni "aaxa" biçimindedir.
- ❖ Genellikle mahlas kullanılmaz.
- ❖ En büyük ustası Ömer Hayyam'dır.
- ❖ Azmîzâde Haleti, sadece rubai yazan tek şair olarak bilinir.
- ❖ Yahya Kemal Beyatlı, Arif Nihat Asya rubaileriyile tanınan şairlerimizdir.

Örnek:

Bir merhaleden güneşle derya görünür
Bir merhaleden her iki dünyâ görünür
Son merhale bir fasl-ı hazandır ki sürer
Geçmiş gelecek cümlesi rüya görünür (Yahya Kemâl)

2. TUYUĞ

Divan şiirine Türk şairlerin kattığı bir nazım biçimidir.

- ❖ Tek dörtlükten oluşur, uyak düzeni maniye benzer.
- ❖ Halk şiirindeki maninin, Dîvan şiirine yansımış biçimi kabul edilir.
- ❖ Konu sınırlaması yoktur, rubaideki konular tuyuğda da vardır. En çok aşk, aşk acısı, şarap konu edilir.
- ❖ Mahlas kullanılmaz. Aruzun sadece "fâilâtün / fâilâtün / fâilün" kalıbıyla yazılır.
- ❖ Rubaiden vezin ve cinas yönüyle ayrılır.
- ❖ Edebiyatımızda en çok tuyuğ yazmış şair Kadı Burhanettin'dir.

Örnek:

Ben seven hûblar içinde şâh imiş
Sanasın yıldız mâh imiş
Ben denize salmışam bir cânımı
Kamu işi başaran Allâh imiş (Kadı Burhâneddin)

C) BENTLERLE KURULAN NAZIM BİÇİMLERİ

1. MURABBA

- ❖ Dört dizelik bentlerden oluşur. Uyak düzeni aaaa / bbba / ccca ... biçimindedir.
- ❖ En az üç, en fazla altı bentten oluşur.
- ❖ Övgü, yergi, din, felsefi konular işlenir.
- ❖ Nedim ve Namık Kemal bu türün başarılı örneklerini sunan şairlerimizdir.

Not: Bir şairin bir gazelinin her beytinin üstüne başka bir şairin ikişer dize eklemesiyle oluşan murabbaya "terbi" denir.

2. ŞARKI

- ❖ Divan şiirine Türk şairlerin kattığı bir nazım biçimidir.
- ❖ Halk edebiyatındaki türkünün etkisiyle oluştuğu ifade edilir.
- ❖ Biçim bakımından murabbaya benzeyen şarkılar, genel olarak bestelenmek için yazılır.
- ❖ Dörtlük sonlarında tekrar edilen bölüme nakarat adı verilir. Şarkılar bent ve nakarat bölümlerinden oluşur.
- ❖ Dörtlük sayısı üç ve beş arasında değişir.
- ❖ Genellikle aşk, sevgi, eğlence, kadın ve şarap konuları işlenir.
- ❖ Uyak düzeni genelde abab (aaaa) / cccb / dddb... biçimindedir.
- ❖ Lale devrinde gelişmiş ve yaygınlaşmıştır. Nedim ve Yahya Kemal bu türün önemli şairleridir.

Örnek:

Sevdiğim canım yolunda hâke yeksan olduğum
İyddir çık nâz ile seyrâna kurbân olduğum
Ey benim aşkınla bûlbûl gibi nâlân olduğum
İyddir çık nâz ile seyrâna kurbân olduğum

3. MUHAMMES

- ❖ Beş dizelik bentlerden oluşan bir nazım biçimidir.
- ❖ Bent sayısı 4 ile 8 arasında değişmektedir.
- ❖ Muhammes nazım biçimiyle her konu ele alınabilir.

❖ Uyak düzeni "aaaaa / bbbba / cccca..." şeklindedir.

Uyarı: Beş dizeli bentlerden oluşan "tardiyye, tahmis, taştir" adlı nazım biçimleri de vardır:

Tardiyye: Muhammeden farkı, başka bir aruz kalıbıyla yazılması ve uyak düzenidir. Tardiyeler "aaaab/ccccb/ddddb..." şeklinde uyaklanır.

Tahmis: Bir gazelin beyitleri önüne üçer mısra ilave edilerek oluşturulan nazım biçimidir. Uyak düzeni "aaaAA/bbbBA/ccCA..." şeklindedir.

Taştir: Genellikle bir gazelin beyitlerinde mısralar arasına üç dize getirilerek oluşturulan nazım biçimidir. Uyak düzeni "AaaaA/BbbbA/CcccA..." şeklindedir.

4. MÜSEDDDES: Bentleri altı mısradan oluşan nazım biçimidir.

5. MÜSEBBA: Bentleri yedi mısradan oluşan nazım biçimidir.

6. MÜSEMME: Bentleri sekiz mısradan oluşan nazım biçimidir.

7. MÜTESSA: Bentleri dokuz mısradan oluşan nazım biçimidir.

8. MU'AŞŞER: Bentleri on mısradan oluşan nazım biçimidir.

9. TERKİB-İ BENT

❖ Bent sayısı 5-10 arasında değişir. Bentleri oluşturan dizeler, genelde gazeldeki gibi uyaklanır.

❖ Her bendin sonunda bir vasıta beyiti vardır. Vasıta beyiti, her bendin sonunda değişir, bentten ayrı olarak kendi arasında uyaklanır.

❖ Vasıta beytinin üstündeki beyitlerin tümüne "terkibhâne" adı verilir.

❖ Felsefi ve sosyal düşünceler, zamandan yakınmalar, mersiyeler bu biçimle yazılır.

❖ "Kanuni Mersiyesi" terki-i bent biçiminde yazılmıştır.

❖ Bağdatlı Ruhi ve Ziya Paşa bu nazım biçiminin ustalarıdır.

10. TERCİ-İ BENT

Birçok yönüyle terki-i bende benzer. Fark şudur:

❖ Vasıta beyitleri her bendin sonunda aynen kalır, değişmez.

❖ Vasıta beyitlerinin üstündeki beyitlere "terci-hâne" adı verilir.

❖ Daha çok Allah'ın varlığı, birliği, kâinatın sonsuzluğu gibi konular işlenir.

TANZİMAT SONRASI TÜRK ŞİİRİNDE KULLANILAN NAZIM BİÇİMLERİ

1. TERZA-RİMA

❖ Üçer dizeli bentlerden oluşur. Uyak düzeni aba/ bcb/cdc/ ded ...

❖ İtalyan şiirinden Fransız şiirine, Fransız şiirinden de Türk şiirine geçmiştir.

❖ Türk şiirinde ilk kez Servet-i Fünun'da Tevfik Fikret tarafından kullanılmıştır.

❖ Dante'nin "İlahi Komedi"si bu nazım biçimiyle yazılmıştır.

Detaylı bilgi için bakınız>> Terza-rima

2. SONE

❖ İlk defa Tevfik Fikret ve Cenap Şahabettin'in şiirimizde kullandığı bu nazım biçimi, İtalyan edebiyatından alınmıştır.

❖ İki dördlük ve iki üçlükten oluşan on dört di-zelik bir nazım biçimidir.

❖ Uyak düzeni abba / abba / ccd / ede biçimindedir.

Detaylı bilgi için bakınız>> Sone

3. TRIYOLE

❖ On mısralı bir nazım biçiminin adıdır.

❖ Önce iki mısralı kısım, sonra dörder mısralı iki kısım gelir.

❖ Uyak düzeni AB / aaaA / bbbB şeklindedir.

4. BALAD

Batı edebiyatlarında konusunu heyecan verici ya da romantik hikâyelerden alan halk türkülerine, halk şiirlerine "balad" adı verilir. Baladlar bentlerden oluşur. Bent sayısı ve bentlerdeki mısra sayısı bakımından bir sınırlama yoktur. Bent ve mısra sayısı şaire ve anlattığı konuya göre değişebilir. Bu nazım biçimi Türk edebiyatında fazla kullanılmamıştır.

Detaylı bilgi için bakınız>> Balad

5. SERBEST MÜSTEZAT

❖ Hem hece hem de aruzun değişik kalıplarıyla yazılır.

❖ Aynı şiirde farklı kalıplar kullanılabilir.

- ❖ Kısa ve uzun dizeler düzenli ve düzensiz sıralanabilir.
- ❖ Uyak düzeni şairin isteğine bağlıdır.
- ❖ Fransa'da sembolizmin yaygın olduğu dönemde gelişmiştir.
- ❖ Tevfik Fikret, Cenap Sahabettin ve Ahmet Haşim'in sıkça kullandığı bir nazım biçimidir.

